

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ

УДК 94:328 (611).396

С. В. Гладченко

кандидат історичних наук, доцент кафедри соціальної роботи
Інституту інноваційної і післядипломної освіти
Одеського національного університету імені І.І. Мечникова

ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ СТАНОВЛЕННЯ ТУНІСЬКОЇ ЕЛІТИ В КОНТЕКСТІ ГЕНДЕРНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ.

© Гладченко С.В., 2015
<https://zenodo.org/record/34420>

Автор статті, спираючись на історичні умови розвитку Туніської республіки, намагається показати становлення туніської еліти, та умовно поділяє її за принципом погляду до статусу жінок. Також свій висновок автор намагається визначити з урахуванням соціокультурних традицій.

Ключові слова: туніська еліта, гендерні перетворення, Туніс, гендер.

Автор статті, опираючись на історичні передумови становлення Туніської республіки, старается определить отношение тунисской элиты к вопросу о положении женщин в обществе. Условно, дано разделение взглядов во мнениях правящей элиты. Выводы автор делает с учетом социокультурных особенностей Туниса.

Ключевые слова: тунисская элита, гендерные преобразования, Тунис, гендер.

The author attempts to determine formation of the Tunisian elite. Based on history, the author clarifies to the situation of women in Tunisian society, the ruling elite. He insists that the position of women is a topic discussion first president Habib Bourguiba of Tunisia. The first president emphasized that the equality of women with men is his personal merit. Author are aksentiruting attention to differences of opinion among the ruling elites. It defines the essence of the Tunisian intellectual's gender policy in the country; the priority task is to develop its own gender strategy. The author insists that the gender issue is one of the main issues in the Arab world. The main pressure lever and control in this matter is the political elite. Events 2010-2011 in Tunisia have shown that the transformation in the Arab world can not be ignored, and they should become a priority in research contemporary scholars.

Keywords: Tunisia, gender strategy, gender strategy, Arab world, transformation.

Постановка проблеми. На початку ХХІ ст. боротьба за ствердження демократичних норм і принципів набула нового сенсу як в країнах Заходу, так і в країнах, де основною релігією держави є мусульманство. В цьому контексті розгляд гендерного питання має значну актуальність для становлення демократичних основ в незалежній Україні.

Аналіз актуальних досліджень. За останні кілька десятиліть гендерне питання в арабському суспільстві стає одним з найбільш гострих питань, тому, нема сумніву, що західні дослідники є одними серед провідних в цій галузі. Зокрема, необхідно підкреслити роботи: Айчер «Cross – nat. studies of women elites» [3], Хамди Муніри «The Politicisation of Islam: A Case Study of Tunisia» [4]. Аналізуючи своє дослідження, автор також спирався на

спогади першого президента Тунісу Х. Бургібу [1, 2].

Метою статті є розгляд історичного процесу становлення туніської еліти, її відновлення, та впливу гендерних перетворень на цей процес.

Виклад основного матеріалу. Незалежно від політичної системи і тенденцій суспільного розвитку конкретної країни арабського світу, проблеми жінок повсюди диверсифікувалися і політизувалися, хоча ступінь їх прояву в політичному житті окремих країн істотно відрізняється. Потужним важелем тиску на консервативні режими стає не тільки громадська думка, а й неурядові організації, багато з яких грають не останню роль на світовій політичній арені.

В останній третині ХІХ ст. інтенсифікація контактів Тунісу з

європейськими країнами змусила туніських лідерів задуматися про те, як можна захистити країну від тотального впливу іноземної культури. При панівній арабо-ісламської цивілізаційної парадигми, країна страждала від застарілої системи освіти. Тому вже в 1875 р. в Тунісі була відкрита нова школа (Аль-Мадраса Ас-Садикійя), яка стала базою для формування освіченої еліти та створила особливе середовище з новими традиціями. Характерним для туніської еліти, яка отримала освіту в коледжі Садикійя, був зрілий і поглиблений підхід до найгострішої проблеми арабського світу – взаєминам традиційних цінностей ісламу та європейської культури. Зрілість підходу позначалася в неприйнятті як екстремізму в ставленні до традицій, так і в неприйнятті зовнішньої імітації всього західного. Ця еліта утворила нове середовище, що забезпечила наступність ідеології і дії і стала попередницею молодотунісців, що створили на рубежі ХХ ст. добре організований, культурно-просвітницький рух, який на завершальному етапі трансформувалася в політичний. Немає сумніву, що в політичній боротьбі за контроль над національним рухом в Тунісі в 1930-ті рр., відома як «культурна схизма», західно-орієнтована еліта взяла верх над своїми супротивниками-традиціоналістами [3, р. 120].

Кажучи іншою мовою, політичні лідери країни зробили вибір до прозахідної орієнтації, з урахуванням арабо-ісламської спадщини. Відповідно, емансипація туніських жінок була складовим сюжетом цієї орієнтації. Після проголошення незалежності у 1956 р., протягом доволі тривалого періоду, керівництво країни було більш прозахідним, ніж суспільство, особливо, якщо мати на увазі населення, яке проживає далеко від основних міських центрів.

Слід зазначити, що з другої половини 50-х рр. і до кінця 80-х рр. ХХ ст. емансипація жінок стає одним з напрямків державної політики. Юридичною основою для цього процесу став новий Кодекс особистого статусу, який замінив сімейно-шлюбні норми шаріату.

Напередодні ухвалення КОС, обґрунтовуючи необхідність емансипації жінок в туніському суспільстві, глава партії Нео-Дустур Хабіб Бургиба говорив: «Згадаймо про становище туніської жінки. Вона все життя проводила під замком, так як всі боялися за її чесноту. Вона була замкнена з дитинства, захована від чоловічих поглядів і не піддавалася ніякому ризику. Її безпека була повністю гарантована, але рівень розвитку жінки був дуже низьким. Позбавлена якого-небудь почуття відповідальності, свідомості соціальної значущості, вона не займалася ніякої інтелектуальною діяльністю. У соціальному плані наше суспільство було наполовину паралізовано, і довгі роки перед очима було це сумне видовище» [2, р. 23].

Підготовка кодексу законів, що став першою в історії країни кодифікацією сімейного права, зажадала тривалої і клопітливої роботи: його проект обговорювався на семи міністерських нарадах, викликаючи бурхливі дебати. Уряд Тунісу, приступаючи до створення нових законів, не прагнув негайно зруйнувати історично сформовані сімейно-шлюбні інститути. Він намагався усунути багаточисельність і заплутаність в галузі правового регулювання шлюбу та сім'ї. Таким чином, було прийнято проміжне рішення, висунуте на початку століття Тахар аль-Хаддадом. Згідно з цим автором, Коран повинен тлумачитись відповідно за обставинами його розкриття, необхідно виділити фундаментальні принципи і додати їм переважну силу по відношенню до практичної реалізації [5, р.43].

Одночасно нове законодавство було направлено на те, щоб виробити такі юридичні норми, які сприяли б стабілізації сім'ї, зміни положення жінки, захисту інтересів дітей. Х. Бургиба заявив у своїй промові 10 серпня 1956 р.: «Ми хочемо не тільки підняти статус жінок але, також встановити повагу між подружжям, забезпечити благополуччя дітей. Шлюб – це високий моральний інститут, тому не можна турботу про врегулювання відносин у родині надавати тільки її членам. Суспільство має втрутитись, щоб забезпечити рівновагу, яке абсолютно необхідне в сім'ї» [2, р. 177-178].

Декрет від 13 серпня 1956 р. про введення Закону про особистий статус має преамбулу, яка починається зі слів «Хвала Господу! Ми, Мухаммед Ламін, паша-бей, володар королівства Туніс ... » і закінчується фразою « ... за пропозицією нашого прем'єр-міністра і голови ради уряду взяли наступний декрет»; внизу ж стоїть підпис одного Х. Бургіби [1, р.5]. Дата прийняття декрету відзначається щорічно як жіноче свято.

Якщо урядова політика в цілому була орієнтована на емансипацію жінки, то сімейний уклад все таки був традиційним арабо-мусульманським по своїй орієнтації.

Коли в 70-х роках ХХ ст., в арабських країнах настав період «ісламського буму» туніська політична еліта втратила свою єдність і гнучкість, яскравіше стали проявлятися арабська й ісламська орієнтації суспільства [4, р. 44].

Офіційна пропаганда, спрямована на рівноправність жінок, стала носити більш обережний характер, а кампанія проти традиційних мусульманських звичаїв була фактично припинена. Багато в чому це було пов'язано з розчаруванням у Західній «технократичної цивілізації» яка йде, на думку ісламістів, по дорозі бездуховності, деградації і самознищення. Щоб уникнути непотрібної конфронтації в суспільстві навіть лідери жіночого руху прагнули пов'язати процес емансипації з нормами ісламу.

Пожвавленням ісламських настроїв, підвищення інтересу до свого минулого, культури і традицій, привели до відновлення деяких рис мусульманського

життя, ісламського ритуалу при проведенні весіль, різних обрядів і т.і.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Потрібно зазначити, що дилема, яку породила культурна взаємодія Тунісу з Європою, стоїть перед туніським народом донині. Часом, арабо-ісламська спадщина стає більш привабливою, а іноді, навпаки, на піку впливу – прихильника секуляризму.

Продовжують існувати варіації однієї і тієї ж теми. З одного боку – значна частина населення, занурена в арабо-ісламську традицію і цілком цим задоволена, з іншого, невелика (менше, ніж у 1956 р.) частина інтелектуалів, повністю занурених у західну, особливо французьку, культуру. Вони в Європі почуваються комфортніше, ніж в арабському світі. Ці люди сподівалися перетворити Туніс на «маленьку Францію» на півночі Африки. Якими б не були їхні шанси на успіх в 1956 р., зараз ця тотальна вестернізація фактично неможлива.

Іншу групу представляє інтелігенція, продукт освітньої системи Тунісу – системи, яка спробувала зберегти арабську самосвідомість і одночасно створити «нову» особистість Тунісу: світську, раціональну. Саме ця інтелігенція визначає сутність гендерної політики в країні, пріоритетним завданням якої є вироблення власної гендерної стратегії з урахуванням соціокультурної традиції. У підсумку також можливо додати, що подальші дослідження знайдуть відображення, як в дисертаційній роботі, так і в нових наукових статтях автора.

ЛІТЕРАТУРА

1. Bourguiba H. *Memories. 16 December, 1942 / H. Bourguiba. – Tunis, 1961. – 23 p.*
2. Bourguiba H. *Haiati 'ara'i wa jihati / H. Bourguiba. – Tunis.: Al-Matbaa Ar-rasmiya, 1984. – 320 p*
3. Eichler M. *Access to power: Cross - nat.studies of women elites / M. Eichler. – London, 1981. – 69 p.*

4. Hamdi M. *The Politicisation of Islam: A Case Study of Tunisia / M. Hamdi. – Westview Press, 2000. – 220 p.*
5. Haled A. *At-Tahar al-Haddad. Fikr tanwi'y wa nidal tahririy wa ma'alimu 'alya tarik al-haditha / A. Haled. – Paris: Imp. Champs Elysées, 1999. – 195 p.*
6. Rahmuni S. *Al-majmuyat an-nisaayat fi Tunis: al-'ihtilyaf wa 'ittihad / S. Rahmuni // Al-Wahda Al-Arabi. – Beirut, 1999. – № 231. – P. 112 – 128.*